

A Névtelen Riporter félszázados jegyzetei

Hogyan élt Budapest, kik voltak a vezető elmék és érdekes egyéniségek, amikor a Budapesti Hírlap megszületett?

A Névtelen Riporterre, a történetírást névtelen katonájára, bízuk magunkat, vezessen végig bennünket az emberek között, akik akkor alkották a magyar társadalmat, amikor a *Budapesti Hírlap* megszületett. A Névtelen Riporter éppen hevesen vitatkozik *Angelo de Gubernatis* gróffal, aki olyan szeretetreméltó volt velünk szemben, hogy *La Hongrie politique et sociale* címmel könyvet írt rólunk. Bármily jóindulat vezette is a gróft, bizony imitt-amott furesán állította be a magyar történelem és társadalom vezető, vagy epizód-alakjait. Azt írta például, hogy *Petőfi* szerb volt, *Kossuth* Lajos üldözte a nemesiséget, *Apponyi* Albert gróf Attila unokája, *Prileszky* Tádé vezére a szabadelvű pártnak, *Grünwald* Bélának bárói rangja van, *Trefort* Ágost pedig egy — titán.

Az ötven év előtti Névtelen Riporter könyvére teszi a késői utód munkáját, nekünk csak hallgatónunk kell, csak az *Angelo de Gubernatis* gróffal való vitát kell meghallgatnunk és máris érdekes képet kaptunk a nyolcvanas évek magas társadalmának. Egyéni véleménye ez, de egyéni véleménye a riporternek, aki „a szemével hall.” Ahogy akkor hallotta a szemével az embereket, akik azóta talán az égig nőttek, de akkor még csak indulóban voltak a hegyesűcsök felé.

Lássuk ezúttal az udvart és a politikát.

Az alsóti eszméitől az udvari bálig.

A budai várban Európa legelső lovagja, *Ferenc József* lakik. Övé „az a fejedelmi kéz, amely oly biztos lövi le a láthatatlanságba emelkedő bérei sást, s oly remekül kezeli rohanó hadseregét, a vágató arab ménen a gyeplőt, amely napjában — fejedelmi íróasztalánál is annyi munkát végez, hogy alig bírja meg azt az államnak kevésbé edzett kenyérkereső hivatalnokai.” Érti Ausztria összes népeinek nyelvét, tizenkettőt folyékonyan beszél.

A királyné szépségéről, jószágáról egész irodalom keletkezett. Politikába nem avatkozik, de a kiegyezést mégis az ő érdemének könyvelik el.

A trónörökös, *Rudolf* királyi herceg „rendkívüli türemény a Habsburgok dinasztiájában.” Híres vadász, műzumban ülő, göröcsőző, boucölő természetbúvár, és jeles író, aki még *Jókai* Mór is elragadja írásainak finomságával. Szereti a kemény, őszinte szót, „megmondta elég érthetően, mi nem tesz neki ifjabb magánasszonyban.” Hitvesét *Stefánia* hercegasszonyt romantikus szemmel nézik az akkori magyarok.

Mária Valéria királykisasszonyt *Rónay* Jácint püspök úgy megtanította magyarul, hogy színdarabokat ír. Az igazi magyar azon-

ban *József* királyi herceg (az idősebb), aki az alsóti eszméitől vartat magának eszmét, családját felpakkolja a megrakott szénnésszekér tetejére, tulajdon fenséges kezével főzi a paprikást minden rendű és rangú szüreti vendég számára, takaros makrapapával ajándékozza meg egykori tudós nevelőjét, a tudós *Rómer* flórist apát urat és táncra perdíti *Jókai* Mór a főhercegi kastély palotás termében.

A királyi pár sokat és szívesen időzik a Grassalkovichok egykori fészében, Gödöllőn. „Nem áll itt még csak ő sem a kapu előtt, paraszasszonyok járnak ki és be a kapun kenyérrel, libával a hónapok alatt.” Sajnos, azonban magyar udvartartás csak papirosan van. A zászlósorak csak a főrendiházban ülnek, a királyi pár körül a szolgálatot a Bécsből leránduló osztrák főurak látják el. Éppen mostanában interpellált erről *Ugron* Gábor (az idősebb) képviselő, de *Orczy* Béla báró, a latere miniszter mentegőző választ tudomásul vette a többség.

A bécsi udvar merev spanyolossága azonban nincs meg többé Budapesten. Hogy a kisnemesi családból származó *Fereneczy* Ida lett a királyné társalkodónője, a bizakodó, naivan optimista magyar közvélemény már olyannak látja, mintha „Budán a negyvennyolcas törvények szellemében tettek volna engedményt.” Tény ellenben, hogy a kassziszterden fegyelmezett kamarai bálók helyett Budán estélyeket és ebédeket tartanak. Bécsben akárhány osztrák miniszter felesége és leánya sem látott még udvari bált. Budapesten már másként van. Sok fejtörést okozott, hogy a hölgyek közül kiket lehet meghívni. *Deák* Ferenc, a haza bölese, amikor megkérdezték a nagy problémáról, kijelentette, hogy ilyesmivel nem foglalkozik. Döntött hát a király és a döntés szerint mindenkinek, aki hivatalos az udvari bálra, a felesége is ott lehet, még ha polgári származású is. Csak egy feltétel volt: a meghívandó hölgyeknek a meghívó kibocsátása előtt egy héttel valamely udvarkezes hölgy társaságában kötelesek voltak bemutatkozni a főudvarmesternél.

Hogy milyen volt az udvari bál a nyolcvanas években? Ime elmondja a Névtelen Riporter:

Míg a felségek körutat tesznek a teremben, elbúvólva ragyogó megjelenésükkel, és igező szívéllyelükkel mindazt, akit megcsólitásra méltatnak, mindazt, aki előtt elvonulnak. A hónapok és egyéb ötecsépek kitérősegek ellepik a melléket és falatoznak a buffetben abból a nagyszerű lazacból, fűcánból, tokajiból, pezsgőből, amelynek párja nincs talán sehol. A falatozással azonban még nincs kimerítve egy ilyen udvari élmény. Mesteri eukorálakkal rakják tele a nyuszós

menték zsebeit, ravasz áhítattal mosolygó lakajok és kínálják még a távozni készülőket is, utánuk futva az aranytálak remek tartalmával, mintha csak tudnák, hogy egész más a magyar ember fogalma a mulatságról, mint ahogy mulatni szoktak az udvarnál — Bécsben.

Így éltek és vigadtak a budai várban, amíg *Ferenc József* volt a házigazda és *Erzsébet* királyné a háziasszony.

A Tiszák és Apponyi.

A politikusok egy nagy egyéniségek, *Tisza* Kálmánnak, a halyói. Ha ellenzékiek is, akkor is körülötte keringnek. Tizenöt esztendőre nyomta rá miniszterelnöksége kemény bélyegét. És mégis, ma egy fővárosi tanácsnoknak a neve többet szerepel az újságban, mint akkor a miniszterelnöké, a „generális”-é. Amikor a *B. H.* megjelent, éppen a választási hadjárat folyt, de a kormányelnök neve heteken át alig volt olvasható. Végre aztán a választás után kijelentette a *B. H.*: *Tisza* Kálmán többsége megmaradt, de az ellenzék még nem aratott ilyen győzelmet. A Névtelen Riporter *Tiszát* „igazi művelt demokrata gentelman”-nak tartja. Ragyogó taktikus híre van, akinél erősebb kezű miniszterelnököt ötven év előtt el nem tudtak volna képzelni. Az eredmény, hogy „egymásután lejárátván, majd egymás ellenében kijátszva valamennyi nagyobb liberális államférfiúi erőt, sőt valamennyi kimagaslóan népszerű politikust: az ő, alapjaiban egyre erősödő, vasmarokkal kezelt miniszterelnökségével nem áll szemben egyéb a közeljövőben miniszterelnökké domboruló alak az összes ellenzék részéről, mint egy fiatal főrangú szónok”. Névszerint: *Apponyi* Albert gróf.

Tiszától azt tartják, hogy nincs parlamenti szónok Európában, aki bármely pillanatban, bármely körülmények között, bármely kérdésben úgy eltalálja pártja szájait, mint ő. *Palmerston* lordhoz mondják hasonlatosnak, aki „játszik a Ház hangulatát, mint valamely jó eremónai hegedű.”

Tisza Kálmán legidősebb fia *Tisza* István „színlén ritka jelenség. Szép ifjú levente és máris valódi komoly tudós. Huszárhadnagy, szolgabíró, és az államtudományok tudora.” Most éppen az *adó-átváltás* című tanulmányát *Tisza* István írta.

A nagy ellenfél: *Apponyi* Albert gróf még ifjú politikus, még tíz éve sem ül a parlamentben, s mégis ott tartják *Tisza* Kálmán egyetlen komoly riválisának. Még messze van azonban attól a mérhetetlen tekintélytől, amelyet ma az egész világ méltányol. Akkor még ifjan és tüzesen vett részt a pártpolitikai harcokban, ahol, mint „a kalksburgi

atyák ékesszavú növendékét” szokták aposztrofálni. Akkor még inkább mint férfi-ideál érdekelte Budapest társadalmát. „*Apponyi* Albert gróf — írja többek között a Névtelen Riporter — kimagasló nyúlánk természetével a honatyák seregéből. Midőn, mint felnőtt főrangú uracs délceg, népes díszfogatán elsőízben hajtatott végig a magyar főváros zsongó-bongó utcáin, csakúgy szikrázza körülben jól fegyelmezett és esztétikailag is teljesen korrekt üde életvidorságtól: elállt a Váci-utca sétáló közönségének a szeme. Aki csak látták őt a Nemzeti Színház páholyában, a lóversenyterén, a hangversenyteremben, a legválasztékosabb bálakon, akik látták az ő tündöklő megjelenését, éterileg finom mozdulatait, elvakító modorát, akik hallották az ő búváron csengő hangját, — beleszerettek mindannyian.”

És ennek a finom gavallérnak sem lehetett menekülnie a politikától, ahol bizony nem kímélik az embert az ellenfelek. Ragyogó ékesszólását azonban mindig elismerték és mégis csak másként kezelték, mint a többi politikust.

Miniszterek és volt miniszterek.

De ötven év előtt még *Szulágyi* Dező presztízse sem bontakozott ki teljes egészében. EGYELŐRE még csak azt látták belőle, hogy „a legnagyobb dialektika, államférfias alapú szónok, akivel e téren távolról sem mérkőzhetnek a lefolyt korok magyar nagyságai.” A miniszteri székek elsőnek a szép rózsásarcú aglegényét, *Bedekovich* Kálmánt pillantjuk meg, akit a budapesti főúri társaság *Choiseul* hercegének kereszteltek el. A híres horvát miniszter huszonöt nőt tudott egyszerre mulatni.

Mosolygós miniszter *Kemény* Gábor báró is, aki azonban tudása a nemzetgazdaságnak. Fialat korában azzal lett híres, hogy kegyetlenül megtámadta *Pötcös* József bárónak a XIX. század eszméiről írott nevezetes könyvét. Nagyon népszerű egy fiatal államtitkár: *Malletkovich* Sándor, aki „a papos külsejű” *Széchenyi* Pál gróf miniszternek a jobbkeze.

Fejérváry Géza báró is feltűnik már a politikai színen, kellemes embernek, jó katonának tartják, de még senki sem sejtí, hogy milyen viharok csapkodnak majd még körülötte. *Poulter* Tivadart az ifjúság bálványozza, mert ő volt az egyetlen egyetem tanár, aki Világostól a koronázásig egyetlen német szót sem ejtett ki a katedrán. Előbb kultuszminiszter volt, majd az igazságügyi tárcát vette át.

Az ellenzék leghévesebben talán *Szapáry* Gyula pénzügyminisztert támadta, de ennél jobban szerették a kormánypárton. *Trefort* Ágoston az elnyűhetetlen miniszter. Kormányok dőltek ki mellőle, de ő maradt. A sajtó

Hill professzor csodálatos klinikája

Írta: Ifj. Bókay János.

A vöröstéglából épült hatalmas klinika főnehé termében egyszerre valamilyen ünneplés igazalom, hangtalan nyüzsgés támadt. Fehérbe öltözött ápolónők suhantak nemeztalpakon a gumcipadlós folyosókon keresztül, néma jeleket váltva egymással, s a kórtermekből pápaszéves fiatal emberek siettek ijedt arccal a kupolás előcsarnok felé. Légzűmmögéshez hasonló csengőberregés zúgott végig az egész épületen, még növelve a döbbenetes csendet, melybe csak egy-egy elfojtott vakkantás vegyült a termék mélyéről. Az ucca felől ugyanakkor egy autósírzéna rekedt túlköles hallatszott.

A klinika egyenruhás portása kezben tartott sapkával futott a mozdony nagyságú fehér gépkocsikhoz, amely oly simán síkolt a járda mellé, mint hattyú a tó partjához.

Átlátatarmetű, karszerű férfi szállt ki a kocsiból, gondolataiba melyedve ment át a járdán, a kapun és az előcsarnokon, lát-szólag észre sem véve a sorfalat álló orvosokat, ápolónőket és szolgákat. Szó nélkül lépett az igazgatói szobába, ahová egész kis kísértet követte. Kabátját, kalapját, táskáját és könyveit átadta a haptakban álló szolgának, leült óriási sima íróasztalhoz, melyre csak a halombagyújtott írószék, füzetek és levelek vetettek szeszélyes, de fegyelmezett halmokat, kezébe vette a papírvágókést, felmetszett egy-két levelet, átfutotta őket, összébbszorítva kemény, vékony ajkát, mire még a legkisebb nesz is rémülten elhalt. A szoba egyik sarkában a tarka nyájként összeterezt asszisztensek dermedt áhítattal várták a megváltást. Végre felpillantott a professzor, félretette a papír-

vágókést, kissé hátradőlt hintaszékében s mialatt végigjártatta csodálatosan kék tekintetét (mely mintha megvilágította volna a szobát) elnémított vezérkarán, nyugodt, érces hangon mondta:

— Nos, uraim? . . .

Rövidnyakú, fekete emberke lépett ki a tömegből, hóna alatt nagy csomó írással, melyet felszegen tett le az asztalra.

— A kórtörténetek, tanár úr . . .

— Ki volt az inspekción? . . .

— Mr. Backhand.

A professzor tekintete megkereste a vézna, szőke fiút, aki elsápadt a világos szemek átható fényétől.

— Mr. Terrier, a 6-os számú különös-bás, — kezdte akadozva referációját, — akin gyomorreszekciót végeztünk, aránylag jól töltötte az éjszakát, csak hajnalán erősödtek fájdalmai, úgyhogy gyenge morfín-injekciót kellett alkalmazni; most nyugodtan alszik. Kis hőemelkedés, az érverése rendes. A peritonitiszes Mr. Black, a 8-as számú kórteremből, az egész éjszakát átaludta és reggel enni kért . . .

— Ma kivesszük a varratokat, — szölt közbe felderülve a professzor.

— A pyelitiszes Miss Fox, a 4-es számú nőstény-kórteremből, dühöngeni kezdett és megharapta az ápolónőt, úgyhogy kényszerubbont kellett ráadnom . . .

— Főlöszleges volt, — mondta bosszúsan a professzor; — ez hátráltatja a gyógyulást. Tanuljanak meg bánni a betegekkel, akkor majd nem kell ilyen drasztikus eszközökhöz folyamodniuk. Intézkedjék tüstént, hogy a kényszerubbont levegyék.

A fiatal asszisztens kapott az alkalmon, hogy eltűnjék az igazgatói szobából, de a professzor hangja megállította a küszöbön:

— Nos, és Mr. Limp, a csont-transzplantációs?

— Kicsit nyöszörög még, de a közérzete javul és a mozdulatai is élénkülnek.

— Két hét múlva jární fog! — dörmögte magában a professzor és intett, az inspekciónak, hogy mehet.

Felállt, néhányszor végigsétált a szobán, mialatt újra hangtalan csend támadt, megállt az ablak előtt és kibámult az uccára, végigfutatta ideges ujjait az ablakpárkányon. Majd hirtelen megfordult és megkérdezte az első tanársegédet:

— Hogy van az agyműtétés Mr. Flock? Egy pillanatig késett a válasz:

— . . . Meghalt, tanár úr . . .

— Teringett! — pattant fel a professzor.

— Pedig mindent megtettünk . . . Éjjelnappal jégtömök . . . hiába!

— De . . . folytatta kis szünet után a tanársegéd hamiskás mosollyal, mint aki valamilyen meglepetést tartogat, — képzeli, tanár úr . . . Mrs. Sweethart hányt!

Kisfiús mosolygás ragyogta be a tanár kemény, borotvált arcát:

— Ne mondja! . . .

— Alaposan megvizsgáltam . . . Immár kétségtelen . . . minden jel mellette szól . . . Már szívhangokat is hallani . . .

— Ez derék! . . . Mindig tudtam! . . . Ezek a vén barmok . . . No majd megmutatom nekik! . . .

— Jól van, uraim, — mondta aztán megváltozott, barátságos hangon, úgyhogy az összes arcok egyszerre felderültek; — csak így tovább! . . . Köszönöm önöknek.

— Levetette kabátját, fehér köpenybe bújott és az ajtó felé indult. — Kezdjük a vizitét!

Fő asszisztensei élén kivonult a főnehé folyosóra, mint a miséző püspök, akit engedelmese ministránsgyerekek hada kísér.

De rögtön az ajtóban alázatos hajlógással eléje állt a portás, kezében egy névjeggyel:

— Egy newyorki újságíró kér tízpercnyi kihallgatást az igazgató úrtól.

A professzor undorodó kézmozdulattal tolta el magát a névjegyet, már éppen tovább akart menni, amikor hirtelen mást gondolt:

— Adja ide . . .

Mr. Snuff,
a Newyork Herald belső munkatársa

— Vezesse be az urat a szobamba. Mondja meg neki, hogy félóra múlva rendelkezésére állok.

— Sharp! — fordult egyik asszisztenséhez. — Fogadja az újságíró és tartsa szóval, amíg jövök. Vigyázzon, hogy mit mond és ügyeljen rá, nehogy kifürkészzen valamit az írásaimból. Mehetünk uraim.

És az elsőszámú kórterem ajtaja, mely mögül nyöszörgés, csaholás, vonítás hallatszott, elnyelte a fehér menetet.

A professzor zárkózott, kemény arca tüstént megenyhült és felderült, valamilyen lágy atyai kifejezést öltött, amint átlépett a kórterem küszöbén. Ötven hű, bizalomteljes, szinte szerelmes szempár ragyogott feléje az apró fehér ágyakból. A szűkös, vonítás egycsapásra megszűnt, csak néhány boldog vakkantás hallatszott innen-onnan. Egy-egy könnyebb „beteg” örömeiben felugrott, de a professzor szigorú tekintetére rögtön megint lehasalt.

Az ágyak fölött apró kis táblák, melyek feltüntették a névet, fajt és kort, a felvétel időpontját, a betegség minőségét és az operáció napját. Alatta vörös és kék ceruzával rajzolt szeszélyes görbék, lázról és pulzusról.

A professzor sorra járta az ágyakat, összeráncolt szemöldökkel megnézte a láztáblát és a kezelőorvos külön feljegyzéseit táplálékrol és székletrol, aztán megcírógatta a „beteg”, kedveskedő, biztató szavakat mondva neki, s amennyiben ezt a „be-